

David BOUMA

Ježíšovo zmrtvýchvstání v současné německé teologii

Abstract

The paper assesses the approach to the resurrection of Jesus in the work of four important German authors. It is no exaggeration to say that they represent influential competing approaches to the subject of Easter. We begin with the famous Easter theses of Hansjürgen Verweyen and follow with a probe into the thought of Hans Kessler, currently the most important representative of the resurrection-in-death model. Kessler opposes Verweyen's theses and presents his own approach to the Easter issue, including anthropological and eschatological implications and consequences. Verweyen's critic Kessler himself is then exposed to the critical pressure of Joseph Ratzinger, who is a prominent critic of the *Auferstehung im Tode* model. This study also considers the always polemical, provocative, and original Klaus Berger. The aim here is to compare the approaches of these authors.

Keywords: Resurrection of Jesus, Easter faith, Hansjürgen Verweyen, Hans Kessler, Joseph Ratzinger, Klaus Berger

Úvod

V článku se pokusíme o stručné zhodnocení přístupu k Ježíšovu vzkříšení u čtyř významných německých autorů. Bez nadsázky můžeme říci, že se jedná o vlivné konkurenční přístupy k velikonoční problematice. Zahajujeme slavnými velikonočními tezemi Hansjürgena Verweyena (nar. 1936) a navazujeme sondou do myšlení Hanse Kesslera (nar. 1938) - v současnosti nejvýznamnějšího představitele modelu tzv. vzkříšení ve smrti. Kessler oponuje Verweyenovým tezím a předkládá svůj vlastní přístup k velikonoční problematice včetně antropologických a eschatologických implikací a konsekvencí. Verweyenův kritik Kessler je sám následně vystaven kritickému tlaku Josepha Ratzingera (nar. 1927), který v našem textu dostává prostor právě jako vyprofilovaný kritik modelu *Auferstehung im Tode* („vzkříšení ve smrti“). Cílem našeho snažení je komparace přístupů jednotlivých autorů: Ratzinger polemizuje s Kesslerem, ten zase s Verweyem. Čtveřici doplnil vždy polemický, provokativní a originální Klaus Berger (1940-2020). V předkládaném textu se pokusíme stručně zhodnotit přínosy a limity

jednotlivých autorů ve věci velikonoční problematiky, a to vždy ve vazbě k ostatním, ať už výslovné, či implicitní.¹

1. Zhodnocení přínosu Hansjürgena Verweyena

Pro Verweyena² velikonoční víru dostatečně zdůvodňuje již samotný Ježíšův život. Pozemský, tj. předvelikonoční Ježíš ji svým učedníkům nabídnul dostatečně a potvrdil přesvědčivě, proto velikonoční zjevování Zmrtvýchvstalého náš autor nepovažuje za skutečný ani adekvátní důvod velikonoční víry. Verweyen své názory představil ve svých tzv. „velikonočních tezích“. Autor se zaměřuje na vnitřní dynamiku člověka, již zkoumá pomocí transcendentální analýzy a snaží se doložit, že se na kříži událo plné a definitivní zjevení (*revelatio*). Freiburský teolog je přesvědčen, že zdůvodnění víry nelze vystavět na nadpřirozeném „vlamování“ Boha do světa. Mezi Velkým pátkem a Velikonoce je epistemologická průrva, která činí ze zjevení Vzkříšeného z hlediska teodiceje, ale rovněž christologicky, apologeticky i gnozeologicky nepoužitelný „materiál“. Pozemského Ježíše hledá Verweyen v bultmannovském stylu: Zázraky, teofanie, proctví a proměnění na hoře považuje za mytologické, resp. literární vyjádření autorovy fascinace Ježíšem. Vzkříšení označuje za nešťastnou metaforu odvádějící od jádra Ježíšova strhujícího příběhu. Zmrtvýchvstání už podle Verweyena nenabízí současnému člověku existenciální hodnotu, proto svými tezemi ukazuje na pozemského Ježíše a jeho vydání se pro druhé. Ježíšova radikální proexistence až k sebevydání na kříži se pak freiburskému teologovi vyjevuje jako přesvědčivě kompatibilní ke struktuře lidské existence, jak ji odhaluje svou transcendentální metodou. Shoda výsledků teologicko-filozofické analýzy lidského určení a Ježíšova *traditio* pro druhé zakládají Verweyenu poněkud rozmlženou velikonoční víru.

Hlavní přednost Verweyena přístupu k velikonoční tematice spočívá dle našeho názoru ve snaze o přiblížení křesťanství dnešnímu člověku. Ve prospěch křesťanské víry nechce argumentovat Ježíšovými zázraky či vzkříšením, ale jeho existencí pro druhé až k smrti. V tomto zaměření můžeme najít jistou podobnost s apologiemi prvních křesťanských staletí, kdy za argument platila především svatost Ježíšových následovníků.³ Verweyen chce v křesťanství posunout akcen-

¹ Tento syntetický text nabízí nejstručnější shrnutí výsledků mé habilitační práce s názvem: „*Není tady. Byl vzkříšen.*“ *Ježíšovo zmrtvýchvstání v biblickém, fundamentálněteologickém a systematickém pohledu u Hansjürgena Verweyena, Hanse Kesslera, Josepha Ratzingera a Klause Bergera*, kterou jsem obhájil v červnu 2021 na KTF UK v Praze. Prostřednictvím tohoto shrnutí chci odborné veřejnosti nabídnout některé závěry mého bádání a upozornit na monografii, jež by měla vyjít v závěru příštího roku.

² Vycházím zejména z jeho klíčové knihy *Gottes letztes Wort. Grundriss der Fundamentaltheologie*. 4. vydání, Regensburg: Friedrich Pustet 2002.

³ Srov. Avery Dulles. *A history of Apologetics*. San Francisco: Ignatius Press, 2005, 27–90.

ty takovým způsobem, aby bylo srozumitelné pro současného západního člověka, jak mu náš autor rozumí. Hlavní důrazy proto klade na příběh pozemského Ježíše a na jeho sebevydání na kříži. Novozákonní pojmy a metaforiku vyjadřující přesvědčení, že Ježíšova smrt byla přijata Bohem a že je živý, považuje za problematickou a spíše zavádějící. Kritizuje metaforu vzkříšení a tradičně pojatý obsah tohoto pojmu. Velikonoční víru – tedy to, že je Ježíš u Boha –, vidí dostatečně zdůvodněnou v Ježíšově bytí pro druhé a ve strhujícím způsobu, jak přijímá smrt. Jeho význam pak spatřuje zejména v tom, že spouští „řetězovou reakci“ – *traditio* – života a umírání pro druhé v jistotě, že bude přijato Bohem. V evangeliích popisovaná setkání učedníků se Vzkříšeným považuje za problematická a záměrně je izoluje od celku Ježíšova příběhu. V souvislosti s velikonočními „vizemi“ pak vyslovuje své tři teze, v nichž kritizuje velikonoční zjevení z pohledu teodiceje, christologie a gnozeologie. Pokud by někdo v otázkách utrpení nevinného argumentoval vzkříšením (doloženým zjeveními Vzkříšeného učedníkům), dopouští se dle Verweyena pozdního a podivného utěšování (1. teze). Jestliže by někdo považoval za rozhodující moment vstupu Boha do dějin právě zjevování Zmrtvýchvstalého, prohřešil by se proti inkarnačnímu dogmatu, neboť by si vypomáhal supranaturálními a zázračnými jevy, a neuměl by získat poznání, že Ježíš je od Boha, pochopením jeho pozemského života a velkopáteční smrti pro druhé (2. teze). Poslední důvod, proč považuje vyprávění o velikonočním zjevování učedníkům za defektní složku novozákonního svědectví i křesťanské víry, je povahy gnozeologické. Dle freiburského profesora je totiž nelegitimní učinit bezpodmínečné rozhodnutí víry na základě vypůjčeného svědectví, které jsme sami nemohli zakusit. Pokoušeli bychom se o nemožné: získat jistotu jako „učedníci druhé ruky“ (3. teze).⁴

V mnohém ohledu podnětný pokus Hansjürgena Verweyena, ve kterém chce zohlednit mentalitu současných lidí, jak byla utvářena novodobou kritikou náboženství (Nietzsche, Lessing a další), podněty velkých spisovatelů (Dostojevskij, Camus a další) a filozofů (Fichte, Blondel a další), považujeme však za závislý na problematických filozofických východiscích, neadekvátní exegezi a jako celek za teologicky neudržitelný. Verweyenovi je možné vytýkat zejména způsob, jakým užívá transcendentální metodu. *Nexus mysteriorum* je přílišným tlakem této apriorní metody částečně deformován a způsobí v jeho fundamentálněteologickém návrhu výpadek eschatologie, a dále absenci adekvátního trinitárního rámce.⁵

⁴ Srov. David Bouma, *Problémy se Vzkříšeným: potenciál a limity velikonočních tezí Hansjürgena Verweyena*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, 88n.

⁵ Verweyenova eschatologie je vysloveně „negativní“ (po vzoru tzv. negativní teologie) – nemá téměř žádný obsah, nic nevíme, snad jen to, že *traditio* otevírá cestu do jakéhosi pozitivního „šeolu“. K trinitologickému aspektu velikonočních událostí: Ukřižování a vzkříšení Ježíše nevyovídá podle našeho autora nic o tradičně pojatém vnitřním životě Boha, tzv. imanentní Trojici.

Identifikovali jsme též jisté charakteristiky deficitní adopcianistické christologie doprovázené dualistickou antropologií.⁶

2. Zhodnocení přínosu Hanse Kesslera

Kesslerova kritika⁷ Verweyenových tezí se v průběhu desetiletí stala do jisté míry jeho pozitivním profilem, který můžeme charakterizovat následovně: Hans Kessler hájí názor, že po ukřižování byla k překonání diskontinuity, jež ono způsobilo, nutná nová zjevitelská iniciativa, a to zejména ze dvou důvodů. Jedním byla brutalita Ježíšova procesu, druhým absence adekvátního interpretačního rámce na straně učedníků, neboť ideu trpícího mesiáše tehdejší judaismus neznal. Kessler, jenž je velmi zdrženlivý ohledně Božího působení ve světě, chápe velikonoční zjevení jako věřící pohled na nabídnutá mimosubjektivní znamení, jež byli učedníci připraveni pochopit jako znamení živého a k nim se sklánějícího Krista. Náš autor, i když považuje velikonoční impulz za rozhodující, nesdílí názor, že by měl podobu vizuální, bezprostřední či dokonce tělesné zkušenosti se samotným Vzkříšeným. Velikonoční „něco“ obnovilo víru učedníků a otevřelo rovněž horizont křesťanské naděje, nicméně by bylo fundamentalismem představovat si, že se jednalo o osobní setkání ve stylu evangelijních velikonočních vyprávění.

Kristovo vzkříšení nemá pro Kesslera tělesný rozměr; časový údaj ve větě „třetího dne vstal z mrtvých podle Písma“ neplatí, jedná se však o reálnou událost, díky níž dostává Ježíšova vyvýšená existence soteriologický rozměr a hlavně – a zde je klíčový rozdíl oproti Verweyenově metodě – vzkříšení je interpretováno trinitárně. Boží milostí podporované interpretační úsilí učedníků čerpá z velikonočních imanentně psychologických zážitků inspiraci pro christologii i eschatologii. V tomto pojetí hrají velikonoční „vize“ – opět ve výrazném kontrastu k Verweyenovi – zásadní roli ve víře v posmrtný život, který si náš autor představuje jako *leiblich* (ne ve smyslu tělesný, ale osobní!): Bůh zachytí před pádem do nicoty nejen identitu člověka, ale dovrší i jeho příběh a vztahy, ve kterých žil. Kessler je přesvědčen, že Kristovo vzkříšení předznamenává eschatologickou budoucnost křesťana a tvoří vítaný a nenahraditelný horizont, čímž rozporuje Verweyenův názor, že naděje na posmrtnou existenci znehodnocuje život člověka na pouhý čas zkoušky a nastoluje chybné myšlení určované vypočítavou logikou odměny, resp. odplaty. Hans Kessler naopak zvýrazňuje průnik mezi událostí Ježíšova vzkříšení a existenciální nadějí, jež zásadně obohacuje i život

⁶ Srov. David Bouma, *Problémy se Vzkříšeným: potenciál a limity velikonočních tezí Hansjürgena Verweyena*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, 89n.

⁷ Vycházíme zejména z Kesslerova nejvýznamnějšího díla: *Sucht den Lebenden nicht bei den Toten. Die Auferstehung Jesu Christi in biblischer, fundamentaltheologischer und systematischer Sicht*. Erweiterte Neuausgabe, Würzburg: Echter Verlag, 2002.

moderního člověka. Rovněž palčivý problém teodiceje (opět v kontrastu k první Verweyenově tezi) posouvá vzkříšením otevřená eschatologická perspektiva do nového světa.

Jako významný přínos tohoto modelu jsme identifikovali již zmíněné pochope- ní trinitárního přesahu tajemství vzkříšení: Ježíš se tu prokazuje jako Boží Syn, Pán a dárce Ducha. Další přidanou hodnotu oproti Verweyenově návrhu spat- řujeme i v Kesslerově aktivní soteriologii. Ta se opírá o Kristův kříž, který je však víc než exemplární ukázkou sebevydání, a právě díky vzkříšení činí z Ježíše prostředníka spásy. Náš autor tedy považuje velikonoční zjevení za konstitutiv- ní zkušenost prvotní komunity, samotné vzkříšení se však vymyká jakémukoli smyslovému vnímání a empirickému ověření: tělesný rozměr a prázdný hrob ne- hrají v Ježíšově vzkříšení roli. Tento děj se odehrává na kříži – náš autor se hlásí k modelu *vzkříšení ve smrti* se všemi konsekvencemi, které se odrážejí v teologii dějin a eschatologii. Dříve, než vystavíme druhého protagonistu našeho textu kritice bavorského papeže, je třeba vyzdvihnout jeden charakteristický a velmi sympatický rys Kesslerovy metody, totiž mezioborovou spolupráci. Ve vysoce hodnocené publikaci *Auferstehung der Toten. Ein Hoffnungsentwurf im Blick heuti- ger Wissenschaft*⁸ shromáždil jakožto editor ke společným úvahám o naději, jež sahá za hranice smrti, nejen religionisty, biblisty a teology, ale též filozofy, fyziky a lékaře.

3. Zhodnocení přínosu Josepha Ratzingera

Podle Ratzingera⁹ Ježíšovo veřejné působení s mocí a autoritou a zejména jeho synovský přístup k Bohu vedly ke konfrontaci s chrámovými elitami ohledně otázky jeho identity a poslání. Ukřížování pak zpochybnilo Ježíšem vznesený nárok, že se v jeho osobě a aktivitě naplňují Písma, neboť bylo vnímáno jako symbol prokletí Bohem. Učedníci, kteří Mistra už za jeho života uznali jako Me- siáše, nerozuměli utrpení Syna člověka. Kalvárie tak způsobila jejich hlubokou teologickou krizi (L 24,13–24). Ratzinger zdůrazňuje – podobně jako Kessler –, že raná křesťanská tvrzení o vzkříšení Ukřížovaného nelze odvodit z dobového ži- dovství, a navíc přidává důležitý argument, že finální vzkříšení jedné osoby bylo něčím zcela nečekaným. Kredibilitu velikonočních zjevení tedy dokládá skuteč- nost, že vzkříšení jedné osoby jako anticipace vzkříšení všeobecného nemohli učedníci odvodit ani z dobového judaismu, ani z Ježíšových slov (u Mk 8,31; 9,31; 10,33n). Náš autor proto rozhodně neguje interpretaci velikonočních zjevení jako

⁸ Srov. Hans Kessler, *Auferstehung der Toten. Ein Hoffnungsentwurf im Blick heutiger Wissen- schaften*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2004.

⁹ Vycházím zejména z Ratzingerových knih: *Einführung in das Christentum (Vorlesungen über das apostolische Glaubensbekenntnis)*. München: KöselVerlag, 1968; *Eschatologie. Smrt a věčný život*. Brno: Barrister & Principal, 1996; *Ježíš Nazaretský II.*, Brno: Barrister & Principal, 2011.

pouhé změny vědomí či završení obrácení. Velikonoční zkušenost jako „pochopení“ Ježíšova příběhu neodpovídá novozákonnímu svědectví o velikonočních zjeveních (zde jsou učedníci naopak kritizováni, že nic nepochopili). Až do tohoto bodu můžeme konstatovat shodu mezi Ratzingerem a Kesslerem týkající se významu vnějšího velikonočního impulzu.

Joseph Ratzinger je však připraven evangelním svědectvím o zjevení Vzkříšeného mnohem více důvěřovat. Má za to, že přes řadu neharmonizovatelných rozdílů tu jsou zaznamenány prožitky prvotních svědků. Identifikuje společnou strukturu těchto zkušeností: Ježíš se ukazuje, Ježíš na učedníky mluví, Ježíš s učedníky jí. Vzkříšený přichází z Boží sféry, z jiného života, jenž nepodléhá zákonům hmoty a smrti, zůstává však plně tělesný. V této důvěře v evangelisty se blíží Klaus Bergerovi, který doporučuje čtenáři Nového zákona tzv. hermeneutiku důvěry. U Josepha Ratzingera nelze přehlédnout ještě významnější metodologické rozhodnutí: církevní hermeneutiku interpretace Písma. Ta se projevuje zejména dvojím způsobem: kanonickou exegezí a četbou Písma v kontextu církevní Tradice. Ratzinger se domnívá, že Bible sama zakazuje biblicismus a že ke správnému porozumění jejím textům teolog dochází četbou Písma v tradici církevních otců, koncilů, tedy nejobecněji řečeno v souvislostech nauky, života a bohoslužby církve. V otázkách velikonoční problematiky se to projevuje – v prudkém kontrastu ke Kesslerovi – v jednoznačném antropologickém rozhodnutí, jež se hlásí k dualitě, resp. polaritě člověka. Obhajobou tradičního pojmu „duše“ protestuje proti modelu vzkříšení ve smrti a potažmo i proti názoru, že vzkříšení se událo už na Velký pátek. Ratzinger tedy jednoznačně odmítá představu modelu „vzkříšení ve smrti“, v níž nevidí místo pro spásu materie a tělesnosti. Podle jeho mínění je právě nesmrtností duše garantováno skutečné vzkříšení těla. Kesslerem reprezentovaná teorie, tvrdí Ratzinger, rovněž individualizuje křesťanskou naději, neboť lidé vstupující smrtí do naprostého konce času přetrhávají své pouto s dějinami a ty jako takové míří nenaplněné do prázdna, aniž by paruzie byla jejich integrální součástí a vyvrcholením. Pro bavorského papeže Ježíšovo vzkříšení není s jeho smrtí ani identické, ani synchronní, ani není její interpretací bez opory ve svěbytných událostech, jež zanechaly stopy v dějinách. Při srovnání s Kesslerem a Verweyem nelze nevidět, jakým způsobem se Ratzingerova představa Ježíšova vzkříšení promítá do náhledu na paruzii: je patrné, že Kristovo materii zahrnující dějinné vzkříšení úzce koresponduje s rovněž dějinným a kosmickým eschatonem. Ten, po němž o velikonoční neděli zůstal prázdný hrob, znovu přijde v poslední den a dovrší stvořený čas a hmotu, dějiny i svět.

Jak jsme již naznačili, Joseph Ratzinger je fascinován Ježíšovou vertikálou; nejdůležitější je vztah s Otcem, tajemství Syna. Ten, kterému Ježíš říkal „Abba“, vzkříšením Ukřižovaného vyjevuje, že Ježíšův život byl lidským životem Božího

Syna. Díky vzkříšení je Ježíš poznáván a adorován jako Syn Boží (Řím 1,3n). Velikonoční tajemství zjevuje vnitřní život Boha jako Otce, Syna a Ducha svatého. Tělesné zmrtvýchvstání potvrzuje a plně zjevuje, že Ježíš je od Boha a že sám je Bůh. Ve třetím bodě našeho článku se tedy poprvé setkáváme s autorem, jemuž je vlastní teologicko-gnozeologická kategorie *tradice* a učitelství služba v církvi (*magisterium*) a tyto momenty metodologicky zapojuje do své teologické práce. Zde je možné spatřit výrazný rozdíl v mentalitě oproti protagonistům prvních dvou bodů textu. Jakkoliv není náš autor nekritický ani uzavřený historické exegezi, domníváme se, že jeho hlubokým přesvědčením je vize vývoje nauky církve bez nepřekročitelných cézur a diskontinuit. Při vši badatelské svěžesti, jež shledáváme v jeho textech, považujeme jeho tradiční metodu spočívající ve vyvažování historické kritiky a kanonické exegeze, četby Nového zákona na pozadí Starého zákona a úzkého sepětí víry a rozumu v otázkách velikonoční víry jako funkční a inspirativní.

4. Zhodnocení přínosu Klause Bergera

Metodu heidelberského novozákonníka¹⁰ charakterizuje vnitřně soudržný přístup. Typická je pro něj *hermeneutika důvěry*, v rámci níž chce být novozákonním textům loajální a nebojácně „kritizovat kritiku“, zejména kritiku historickou, a dále *hermeneutika cizosti*, jež chce ponechat v Novém zákoně vše rušivé, nesrozumitelné a snad i pohoršlivé. Ve své dizertaci jsem poukázal na přednosti a slabiny Bergerova radikálního historismu, jež se projevuje i ve velikonoční tematice.¹¹ Ve své poslední životní dekádě, zcela v souladu s naším odhadem z roku 2011, si Berger dál osvojoval církevní a liturgickou hermeneutiku výkladu Písma a obě gigantická díla z minulých let to dokazují. Nevidí problém sáhnout ve svém *Komentáři k Novému zákonu* do pokladnice východní liturgie či do cisterciácké spirituality. Přesto si podržel svůj nejcharakterističtější rys, jímž je – pracovně řečeno – metoda „rozšířeného kánonu“. Jako nikdo jiný používá při své exegezi starozákonní a novozákonní apokryfy a veškerou intertestamentární literaturu. Není tedy divu, že kupříkladu při komentování velikonočních míst v evangeliích hojně pracuje jinak s dosti pohrdaným *Petrovým evangeliem* atp.

Berger poněkud zavádějícím způsobem hovoří o mystických faktech, mezi něž řadí velikonoční vize, jež je nakloněn vnímat spíše jako protokolární záznam o schůzce než teologickou produkci komunity. Joseph Ratzinger, který se jinak nezdráhá prokazovat Bergerovi obdiv a jenž ho také zařadil na prestižní listinu

¹⁰ Čerpám zejména z Bergerových děl: *Jesus*. München: Pattloch, 2004; *Kommentar zu Neuem Testament*. 3. upravené a doplněné vydání, Gütersloh: Gütersloher Verlaghaus, 2017.

¹¹ David Bouma, *Provokatér Klaus Berger. Kritika východisek současné novozákonní exegeze v díle Klause Bergera a její možné využití ve fundamentální teologii*. Ústí nad Orlicí: Ořtis, 2011.

oblíbených autorů ve své trilogii *Ježíš Nazaretský*, ho však správně opravuje, když říká, že při velikonočních vizích nemáme co do činění s mystikou, jelikož Vzkříšený se ukazuje tělesným způsobem. Berger však na konfúzním termínu trvá a vnímá jej jako dobře spojitelný se svou afinitou ke smyslově vnímatelným projevům Boží lásky, za něž považuje zejména Ježíšovy zázraky, ale také proměnění a v neposlední řadě i Ježíšovy velikonoční „návštěvy z nebe“.

Náš autor je přesvědčen o podstatném stupni kontinuity mezi předvelikonočními a povelikonočními učedníky, kteří díky obecné židovské víře v ospravedlnění eschatologických mučedníků a proroků a pomocí Ježíšových výroků (Mk 9,31; 14,25; 8,31; 10,33–34) přijali zjevení i prázdný hrob spíše jako bonus než rozhodující argument k získání velikonoční víry.¹²

Klaus Berger u velikonočních vizí (a dokonce i u Ježíšova proměnění na hoře) zdůrazňuje, že se tu děje něco ze strany Boží, ze sféry nadpřirozeného – „*von aussen her*“ („zvenku“), a jak jsme právě zmínili, poněkud zavádějícím způsobem označuje velikonoční perspektivu za mystickou a nepřiměřeně zvětšuje průnik mezi těmito jistě souvztažnými gnozeologickými rovinami.¹³

Berger platí za odborníka na dějiny náboženství a často se ohrazuje proti nepatřičným starověkým paralelám ke křesťanství. Celsův argument, že apoštolové nabízejí jen variantu metaforiky vegetačních božstev (Dionýsos, Isis, Osiris), považuje za nefunkční z následujících důvodů: Ježíš za prvé žil; za druhé jednou provždy vstal; a koneckonců se v Palestině 1. století kultury umírajících a znovu rodících se božstev nevyskytovaly. Pro heidelberského exegetu katalyzují velikonoční víru dva momenty: setkání učedníků se vzkříšeným Pánem a sekundární negativní podpůrný argument, jímž je prázdný hrob.

Náš autor, který rád obhajuje historicitu evangelních zpráv, dobře ví, že texty se zprávami o zjeveních Vzkříšeného varíjí. Neshodnou se ani v základních údajích, kde se setkání udála, kdo se jako první se Vzkříšeným setkal a co při nich bylo řečeno. Bergerovi však tyto variace několikanásobně potvrzují, že se zjevil Marii Magdaléně, Petrovi a „jedenácti“. Zjevení však pro Bergera nejsou dominantním důvodem pro učednickou víru v Ježíše, spíše stojí v kontinuitě se zázraky a teofaniemi před Velikonocemi.

Heidelberský exegeta ví, že vzkříšení dává věrohodnost významu velikonoční víry, a tento eschatologický, soteriologický a trinitární rozměr často rozvíjí. Jakkoli Berger platí za radikálního historistu, který podtrhuje, že je třeba naslouchat vnějšímu, veřejnému hlasu Nového zákona (Petr, Pavel, Marie Magdalena), ve svém bestselleru *Jesus* odhaluje, že rozumí i vnitřním hlasům, které nám ukazují,

¹² Důraz na příběh předvelikonočního „historického“ Ježíše paradoxálně propojuje jinak velmi kontrastní přístupy Klause Bergera a Hansjürgena Verweyena.

¹³ Srov. Joseph Ratzinger *Ježíš Nazaretský II.*, Brno: Barrister & Principal, 2011, s. 173.

jak víra ve vzkříšení hluboce rezonuje s nejhlubšími zkušenostmi a posledními touhami člověka. Naslouchání historii nám umožní vyhnout se *wishfull thinking* („zbožným přáním“), naopak citlivost k niterné zkušenosti nás učí, že nelze najít víru v pouhé historii.

Povahu velikonočních zjevení charakterizuje Berger v několika bodech: nebyla přístupná nezajímavým pozorovatelům; byla reuelací, jež potvrdila eschatologický a christologický význam Ježíše, a dále povolala adresáty k misi skrze jedinečnou zkušenost, která nebyla pouze vnitřní, nýbrž i vnější a vizuální.

Závěr

Předností předkládaného textu má být jeho syntetičnost a stručnost. Pokusili jsme se naznačit čtyři různé teologické styly a načrtnout, jak se odlišné metodologické přístupy promítnou do obsahu velikonoční víry, jinými slovy, jak vyprofilovaní teologové Klaus Berger, Joseph Ratzinger, Hans Kessler a Hansjürgen Verweyen rozumí Ježíšovu zmrtvýchvstání. Stále znovu se ukazovalo, že filozofické předporozumění a teologická hermeneutika určují styl i výsledky biblické exegeze, problematiku vzkříšení nevyjímaje.

Bibliografie:

- BERGER, Klaus, *Jesus*. München: Pattloch, 2004.
- BERGER, Klaus, *Kommentar zu Neuem Testament*. 3. upravené a doplněné vydání, Gütersloh: Gütersloher Verlaghaus, 2017.
- BOUMA, David, *Provokatér Klaus Berger. Kritika východisek současné novozákonní exegeze v díle Klause Bergera a její možné využití ve fundamentální teologii*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2011.
- BOUMA, David, *Problémy se Vzkříšeným: potenciál a limity velikonočních tezí Hansjürgena Verweyena*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015.
- DULLES, Avery, *A history of Apologetics*. San Francisco: Ignatius Press, 2005.
- KESSLER, Hans, *Sucht den Lebenden nicht bei den Toten. Die Auferstehung Jesu Christi in biblischer, fundamentaltheologischer und systematischer Sicht*. Erweiterte Neuausgabe, Würzburg: Echter Verlag, 2002.
- KESSLER, Hans, *Auferstehung der Toten. Ein Hoffnungsentwurf im Blick heutiger Wissenschaften*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2004.
- RATZINGER, Josef, *Einführung in das Christentum (Vorlesungen über das apostolische Glaubensbekenntnis)*. München: KöselVerlag, 1968.
- RATZINGER, Josef, *Eschatologie. Smrt a věčný život*. Brno: Barrister & Principal, 1996.
- RATZINGER, Josef, *Ježíš Nazaretský II.*, Brno: Barrister & Principal, 2011.

VERWEYEN, Hansjürgen, *Gottes letztes Wort. Grundriss der Fundamentaltheologie*.
4. vydání, Regensburg: Friedrich Pustet 2002.

doc. Mgr. David Bouma, Ph.D.

Katedra kulturních a náboženských studií

Pedagogická fakulta

Univerzita Hradec Králové

Rokitanského 62

CZ 500 03 Hradec Králové III

david.bouma@uhk.cz